

UDK 811.163.42*282(497.5)

Izvorni naučni rad

Filip GALOVIĆ (Zagreb)

Hrvatsko katoličko sveučilište

filip.galovic@unicath.hr

GOVOR SREDNJEGA LIPOVCA (PORED NOVE KAPELE)

Premda se na temelju dosadanje dijalektološke literature zna da je govor Srednjega Lipovca određen govorom slavonskoga dijalekta, o njemu ne postoje detaljniji podaci ni zaseban opis. U članku se na temelju recentnih istraživanja iznose fonološke i morfološke značajke toga mjesnoga govora. Rezultati pokazuju da je lipovački govor zadržao mnoge jezične karakteristike svojstvene govorima slavonskoga dijalekta.

Ključne riječi: *govor Srednjega Lipovca, posavski poddijalekt, slavonski dijalekt, štokavsko narječje, dijalektologija*

Uvod

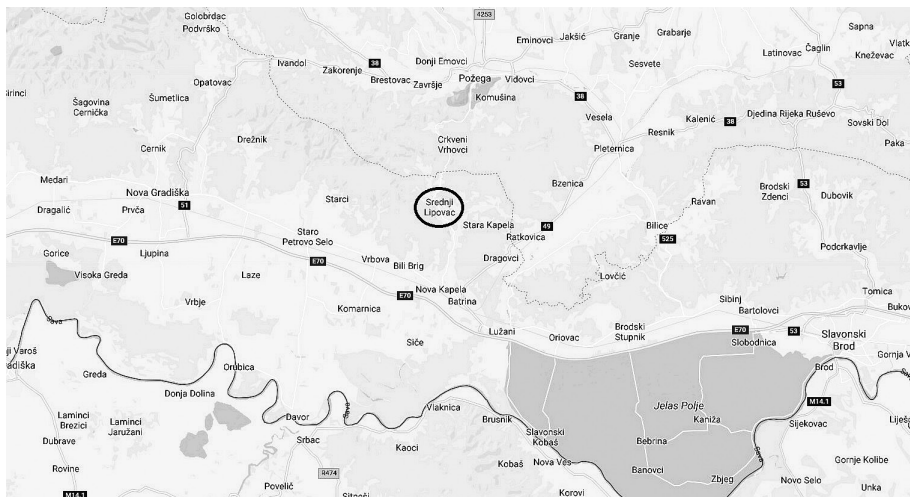
Srednji je Lipovac naselje u općini Nova Kapela u Brodsko-posavskoj županiji. Smješteno je na cesti između Nove Kapele i Požege. Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku u mjestu je 2011. godine živjelo 302 stanovnika.

Govor Srednjega Lipovca pripada govorima slavonskoga dijalekta koji se prostire u slavonskoj Posavini, slavonskoj Podravini i hrvatskome dijelu Baranje, u nekim naseljima u sjeveroistočnoj Bosni, u zapadnoblačkome Podunavlju te u nekim naseljima na mađarskoj strani uz Dravu. Ovaj govor dosad nije samostalno opisan premda se spominje u dijalektološkoj literaturi. Tako je, primjerice, u radu Stjepana Ivšića *Današnji posavski govor* govor uvršten u ikavske govore (1913: 162) te je pridružen 5. akcenatskoj skupini gdje se govori *vodě, sačŭvām, ostô, nosĭli, ôtac, kázali, rŭkôĭm, kazĭvô* (1913: 147). Ikavskomu ga arealu kasnije pridružuje i Sekereš (1989: 138).

U radu se na temelju recentnih istraživanja iznose jezične posebnosti mjesnoga govora Srednjega Lipovca.

1. Recentno istraživanje govora Srednjega Lipovca

U veljači sam 2020. godine nekoliko dana boravio na području Nove Kapele, osobito se baveći govorom Srednjega Lipovca. U Srednjem sam Lipovcu razgovarao s više mještana, a najviše sam vremena proveo s petero izvornih govornica i govornika kako bih vjerno zabilježio govor: Anka Galović (rođ. Maričević) (1926.), Marija Bogdanović (rođ. Kapetanić) (1937.), Mato Kerepčić (1946.), Terezija (Reza) (Kerepčić) (1957.), Milan (Mile) Galović (1965.). Pretežito sam se oslanjao na poduge slobodne razgovore i najveći broj podataka iz njih izdvojio, no u završnoj sam fazi usmjerenim pitanjima saznavao određene pojedinosti i dopunjavao podatke potrebite za detaljniju analizu.¹ Svi su obavjesnici bili upoznati s činjenicom da je riječ o dijalekto-loškome istraživanju te su iznijeli podatke o sebi i dopustili bilježenje/snimanje podataka.

Karta 1. Geografski položaj opserviranoga govora

¹ Ovdje spominjem i dva popunjena posebno izrađena kvestionara i transkript dijela slobodnoga govora što su u Srednjem Lipovcu odvojeno prikupile dvije studentice Laura Derežanin i Tea Jurić u akademskoj godini 2019/2020. u okviru terenskoga rada na mojem predmetu. Taj sam pisani materijal detaljno proučio i zvučne snimke preslušao. Njihovi su podatci premoćnim dijelom podudarni s mojima.

2. Rezultati istraživanja: fonološke posebnosti

2.1. Vokalski sustav

2.1.1. Inventar i realizacija

Vokalski se sustav opserviranoga govora sastoji od pet vokala u dugim i kratkim slogovima:

ī				ū
	ē		ō	
		ā		

i				u
	e		o	
		A		

Svi vokali dolaze u dugim i u kratkim slogovima.
Funkciju silabema vrši *r*.
Vokali se ostvaruju kao srednje vrijednosti.

2.1.2. Distribucija i podrijetlo

Distribucija je vokalskih fonema relativno slobodna. Svaki se od njih, u načelu, može pojaviti u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji u riječi, ispred i iza pojedinih konsonanata, osim uz *r*.

Dugi vokali stoje pod dugim akcentima i u dugome neakcentiranome slogu, koji se može ostvariti pred akcentom i nakon akcenta, npr. *zīmu* A jd., *posūdili*, *mīšamo*, *odrānīla*, *porūčō* gl. pridj. rad. m. jd., *mōtāka* G mn.

Kratki vokali stoje pod kratkim akcentima i u kratkome neakcentiranome slogu koji se može ostvariti pred akcentom i nakon akcenta, npr. *zaborāvit*, *svūda*, *dōlāzi* 3. jd. prez., *plācu* A jd.

Primjeri dugih vokala (akcentirani i neakcentirani):

- vokal *a*: *gāsila*, *narāsla*, *glāve* A mn., *ūdāla*
- vokal *e*: *u pamēti*, *tēško*, *zemlĕ* G jd., *přstĕn*
- vokal *i*: *nīsmo*, *tīsto*, *vīče* 3. jd. prez., *skīdāli*
- vokal *o*: *pólnočka*, *nōvcima*, *prōjdeš*, *rōbōm* I jd.
- vokal *u*: *rúčak*, *skūpo*, *posūdiš*, *lĕgnū* 3. mn. prez.

Primjeri kratkih vokala (akcentirani i neakcentirani):

- vokal *a*: *natàkneš* 2. jd. prez., *dakàko*, *zaraživali*, *prašina*
- vokal *e*: *dočèkala*, *sèstra*, *krečàna* ('vapnenica'), *klèknem* 1. jd. prez.
- vokal *i*: *koržme* G jd., *dica*, *siròta*, *kòtit*
- vokal *o*: *špòreta* G jd., *pòbrat*, *dalèko*, *poškròpi* 3. jd. prez.
- vokal *u*: *želudac*, *kukùruz*, *zubàča*, *jàbuku* A jd.

Silabem se *r* najčešće pojavljuje između dvaju konsonanata, eventualno inicijalno ispred konsonanta i finalno iza konsonanta, npr. *řže* 3. jd. prez., *řvaju se*, *na vř brīga*, *na vř kùće*.

Primjeri kratkoga i dugoga silabema *r* (akcentirani i neakcentirani):²
– *čepřkamo*, *mřtav*, *křv*, *vřba*, *křmàča*, *trskě* G jd., *ùmrļa*

2.1.2.1. Vokalske skupine

Govor Srednjega Lipovca lako podnosi zijev, pa su dvočlane vokalske sekvencije sasvim obične: *naučila*, *kàuč*, *pàuk*, *autóbus*, *kàiš*, *nàopàko*, *zàova*, *ùoči*, *ùokrug*, *réum* ('reuma'), *poispàdat*, *avióni* N mn.

Zijev je u ponekom primjeru održan i u vokalskim skupinama nastalim nakon eliminacije fonema *x*, npr. *nřov*, *màune* N mn., *naòdaš se*, no u primjeru je *grijòta* nakon redukcije fonema *x* nastali zijev razbijen interpoliranjem *j*.

Zijev je spriječen kontrakcijom u *grřjo*, *čèko*, *zvô*, *lřpô*, *slřšô*, ali *plëo*, *slomřo*. Interesantan je genitivni oblik *grâ* gdje je razvoj išao *graxa* > *graa* > *gra*. U nalazima je *jedànãjst*, *pètnãjst* i sl. zijev odstranjen promjenom *ae* u *aj*.

2.1.2.2. Redukcije vokala

U inicijalnoj se poziciji vokali fakultativno reduciraju u *vô*, *nô*, *vàmo*, *nàmo*, *volřko*. Češće se reduciraju u pokaznih zamjenica *nãj*, *vãj*.

Finalni je vokal reduciran u infinitivu: *naprãvit*, *kùpit*, *ròdit*, *nãjt*, *střć*.

Redukcija je vokala *i* u finalnoj poziciji zahvatila broj 'četiri' koji se govori u liku *čètir*.

Fakultativno se u finalnoj poziciji gube vokali u primjerima poput *zà neg*, *nà seb*, *nèmm*. Finalni se vokal fakultativno likvidira u *neg*.

2.1.2.3. Dodavanja vokala

Vokal se dodaje u primjeru *òto*, no to je fakultativna pojava.

2.1.2.4. Supstitucije vokala

U materijalu se nalazi primjer *čoràpe*, dakle sa supstitucijom vokala *a* vokalom *o*.

² U gradi se nije našlo primjera za *r* pod neakcentiranom duljinom.

2.1.2.5. Protetski konsonant *j*

U izoliranoj se riječi *jīst* uz inicijalni vokal pojavljuje konsonant *j* u protetskoj službi. U drugim nalazima nije evidentiran: *ōpet, ōko, ūme, ūsnica*.

2.1.2.6. *Jat*

Govor je Srednjega Lipovca ikavski: *svīt, dīca, žīvili, smīla, cīpat, cvīt, snīg, sīme, brīg, vīrovat, vīrovala, dvī, dīdo, nīdra, svīcā, mlīko, dīte* V jd., *pīšice, svidok, gōrit, umīsīt, (po) lītu, nedīla, zāvītne pīšme*.

U govor se uvukao poneki ekavski lik poput *čovek, tērat, kōren*,³ a vokal *e* stoji i u prilogu *dōle*.⁴ U prefiksu je *ně-* zabilježen ekavski odraz: *nēki, nēkaki, nēkako*, a isto tako i u prefiksu *prě-*: *prėkīnut, prėsvūc, prėkīstīt, prėurėdīt*. Prema prijedlogu **prėdb* dolazi *prėd*: *prėd sobom*. Govori se i prijedlog *preko*: *preko pūta*. Inače je u riječima s nekadanjim *rě* u nizu slučajeva nastupio *i*: *trīšna, rīpa, rīn* ('hren'), *rīzat*.

Zasebno se izdvajaju oblici *ōra* N jd., *orāse* A mn. koji signaliziraju da je u leksemu **orėxь* stari *jat* dao vokal *a*.

Ekavizmi su okazono ovjereni, najčešće u novijim importima, no ta pojava nimalo ne ugrožava ikavski tip govora, npr. *ucjeñivaju* 3. mn. prez., *vjeronauk, izbjėglice* N mn.

2.1.2.7. Poluglasovi

Vokal *a* redovito zastupa mjesto negdašnjih poluglasova, odnosno novijega 'šva': *dān, dānas, māgla, dāska, kōlac, dōbar, sėdam, vītar*.⁵

2.1.2.8. Stražnji nazal

U svim je potvrđama nazal stražnjega reda **ǫ* jednoznačno rezultirao vokalom *u*: *mūž, pāūk, vrućina, gōlub, gūška, būdem, būbañ, iznūtra, okrūglo*.

2.1.2.9. Slogotvorni *l*

Slogotvorni je *l* očekivano prešao u vokal *u*, dakle na snazi je jednadžba prema kojoj slogotvorni *l* i **ǫ* imaju isti supstitut: *vūna, žūc, sūnce, jābuka, jābućica* ('rajčica'), *napūnit*.

³ U riječi *kōren* nije sigurno potječe li *e* od staroga *e* ili 'jata'.

⁴ Ni u ovome primjeru krajnje *e* ne mora biti kontinuant 'jata'.

⁵ Ovdje su obuhvaćeni i primjeri u kojima je 'šva' u konsonantskim skupinama sekundarno interpoliran.

2.1.2.10. *Prednji nazal*

Kontinuanta je nekadanjega nazala prednjega reda * ϵ dosljedno izjednačena s kontinuantom primarnoga *e*: *jèzik, jètra, jèčam, žètva, počèt, pàmet, govèdina, mèso, tèle*.

2.1.2.11. *Sekvencija ra > re*

Govor Srednjega Lipovca u imenici *vrēbàc* vrši prijelaz staroga korijenskoga slijeda *ra* u *re*.

2.1.2.12. *Inicijalni * v_b /* v_b*

Inicijalni se * v_b /* v_b u premoćnome broju primjera ostvaruje kao *u*: *u glàvi, u sèlu, udovìca, ùnuk, ùvik, Ùskrs*. Ovdje odstupa nalaz *vâš* (< * $v_b\check{s}_b$) ('uš'), dakle s razvojem *va*, te nalaz *nùtarñi* gdje je * v_b /* v_b dao nulu.

2.2. Konsonantski sustav

2.2.1. Inventar i realizacija

Konsonantski sustav opserviranoga govora raspolaže ovim fonemima:

Sonanti				šumnici			
<i>v</i>			<i>m</i>	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
	<i>l</i>	<i>R</i>	<i>n</i>	<i>t</i>	<i>d</i>		
<i>j</i>	<i>í</i>		<i>ñ</i>	<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
				<i>ć</i>	<i>đ</i>		
				<i>č</i>	<i>ž</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>
				<i>k</i>	<i>g</i>		

U konsonantskome sustavu fonem *x* nema svojega mjesta. Može se pojaviti u efemernim slučajevima, eventualno u kojoj riječi iz novijega nanosa (v. dolje).

Kako je vidljivo, govor razlikuje afrikate *č* i *ć* te *ž* i *đ*.

2.2.2. Distribucija i podrijetlo

Distribucija je konsonanata, također, uglavnom slobodna. Svi se konsonanti mogu nalaziti u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji u riječi, izuzimajući izvjesna ograničenja u konsonantskim skupinama.

Od finalnih se konsonantskih skupina u domaćim riječima javljaju *st* i *zd* (za *šć* i *žd* nema potvrda): *líst, kòst, gòst, òpast, stàrost, rãst* ('rasti'); *gròzd*. Riječi preuzete iz drugih sustava narušavaju izneseno pravilo: *pirinč* ('riža'), *špekulànt, grünt* ('posjed'), *fòrt* ('stalno'), *škàrt* ('neupotrebljiva roba koja se odbacuje').

Finalno se može ostvariti skupina od triju konsonanata, npr. *osamnâjst*.

2.2.2.1. Fonem *x*

Fonem je *x* u govoru Srednjega Lipovca:

– zamuknuo: *ěklad, ĩlada, lăče, ladeřina, lădno, rastòvina, rastòva (řuma), òću, òklica* (‘stolac bez naslona, hokl’), *preladřila, řňov, izdănut, măune, narănila, grř, smř, gră, stră, năma* (‘odmah, namah’), *ńř* G mn.

– supstituiran fonemom *v*: *púvalo, krůva* G jd., *skůvala, sůvo* pril., *glůvă* neod. pridj. ř. jd., *pod străvom, krův* (pored *krů*)

– supstituiran fonemom *j*: *snăja, dđjat, plěj, kđjat, mějūr, grđjă* G jd.

Interesantan je primjer *Dòvi* (‘Duhovi’) gdje je nakon ispadanja *x* skupina *uo* sažeta u dugi vokal *o*. Zanimljivo je spomenuti da se za ‘maćehu’ kaže *măća*, dakle s redukcijom *x* i prethodnoga mu vokala.

Fonem se *x* pojavio u usamljenim primjerima: *u xòdnřku, tèpix, plăxta*. Prirodajem i nalaz *spřxa* u kojem je izvršena metateza.

2.2.2.2. Fonem *f*

Fonem je *f* usustavljena jedinica konsonantskoga sustava govora Srednjega Lipovca, a najčešće stoji u riječima stranoga postanja: *fălit* (‘nedostajati’), *făsovat* (‘dobiti batine’), *fěrtūr* (‘pregača’), *fřćkat* (‘zviždati’), *filjăla, firanga* (‘zavjesa’), *flěka* (‘mrlja’), *frůřtuk* (‘dorućak’), *frătar, fazăn, jěřtino, kadřfa* (‘1. vrsta cvijeća; 2. baršun, samt’), *kafě* G jd., *karănil, kűfer, oficř, ofřrali* gl. pridj. rad. m. mn. (‘ljubovati’), *řěf*.

Fonem je *f* rezultat izmjene skupine *pv* (< **p̣v*) u nalazu *űfăm se*.

Skupina je *xv* (< **xv*) rezultirala fonemom *f* u *pofăřňo* gl. pridj. rad. m. jd., *fălă ti*. U glagolu je ‘uhvatiti’ moguć dvojaki razvoj: ili se skupina *xv* svela na *f* – *ufătıt, ufătıla, fătă* 3. jd. prez., što je češće ovjereno kod starijega svijeta, ili je prvi član konsonantske skupine *xv* likvidiran – *uvătıt, uvătıla*.

2.2.2.3. Fonem *ř*

Fonem je *ř*, kao štokavska inovacija, dijelom konsonantskoga inventara lipovačkoga govora: *svjedòřba, řěp, řğirica*.

2.2.2.4. Odrazi skupina **dj* i *đj*

Fonem *ř* kao rezultat primarne i sekundarne jotacije dentala *d* obilježjem je štokavskih sustava. U opserviranome je govoru evidentirano mnoštvo potkrepa: *měřa, preřa, mlăři, slăři, tűři, glòře* 3. jd. prez., *zarařivali, preureřűjemo, ròřen, ròřăk, sűře*. Ovdje je iznimkom stršeci leksem *gòspoja* s razvojem *j*.

2.2.2.5. *Odrazi skupina *tj i t_{bj}*

Rezultat je primarne i sekundarne jotacije dentala *t (kao i *kt, *gt) redovito fonem *ć*: *kùća, nòć, pòmòć* im., *pròliće, bràća*.

2.2.2.6. *Odrazi skupina *stj, *skj, *zdj, *zgj i njihovih sekundarnih varijanti*

U ispitivanome je govoru sustavan šćakavski refleks *šć* iz primarnih skupina *stj i *skj, a isti je refleks dala i sekundarna skupina *st_{bj}*: *gùšćer, šćücam* 1. jd. prez., *šćücavica, šćípat, ògñišće, mìlošću* A jd., (*dvâ*) *gòdišća, oprášćat, pùšćajte* 2. mn. imp!, *pùšćaju* 3. mn. prez., *klišće, lišće*.

Među rezultatima se konsonantskih skupina *zgj i *zdj te sekundarne skupine *zd_{bj}* pojavljuju likovi sa skupinom *žž*: *gròžžće, gvòžžće*.

2.2.2.7. *Skupina čr*

Skupina je *čr* (< *čbr, *čer), kako se očekuje, prometnuta u *cr*: *crívo, críp, crñ, crñilo, crñv, pocrvèni* 3. jd. prez.

2.2.2.8. *Odrazi skupina jd i jt u glagola izvedenih od *iti*

Na granicama prefiksalnoga i korijenskoga morfema u prezentskim i infinitivnim osnovama glagola prefigiranih s *iti nema metateze, pa prema tomu ni jotacije, odnosno konsekventno se ostvaruju skupine *jd* i *jt*: *izājde, izājdete, prōjdeš, sājde, dōjde, dōjdemo, izājdi, nājdi, dōjdi; nājti, dōjti, izājti*.

2.2.2.9. *Zamjenička osnova vs- (< *vbs-)*

Osnova se *vs-* (< *vbs-) namjerila na metatezu, pa je njezin odraz *sv-*: *svī, svē, svēga, svākome, svāko (jūtro)*. Vrijedno je istaknuti da se u značenju 'sav' govori *svāj*.

2.2.2.10. *Skupine št, šk, šp u posuđenica*

Konsonantske su skupine *št, šk, šp* u riječi preuzetih iz drugih jezika potvrđene u brojnim hrvatskim govorima. U istraživanome su govoru također zastupljene: *štrīkat, naškòdit, škàrt* ('neupotrebijiva roba koja se odbacuje'), *špòret, špága, prišpárat*.

2.2.2.11. *Skupina št (< *čbt)*

Skupina se *št* mogla razviti u primljenih riječi, a mogla je nastati i od stare skupine *čt* (< *čbt): *pòšten, pošćívamo*.

2.2.2.12. *Finalni l*

Konsonant je *l* na dočetu sloga u lipovačkome govoru dobrim dijelom zadržan na dočetu riječi u imenica, pridjeva i priloga: *sòkòl, vòl, stòl, sòl, pè-*

pel, kanâl, kotâl, ali pòsò; dèbel, vèsel, tòpal, zrîl; (na) pôl, òzdòl ('odozdo'). Za 'pakao' se ne govori *pakal, pakao, pako* i sl., već *pàklo*.

Na dočetu se unutrašnjega sloga također nerijetko čuva: *kólca* G jd., *pâlce* A mn., *mólba, solñáča* ('posudica za sol'), *bólnica*. Govori se pridjev *dòlñi*, dakle s *l*, a isto tako valja podvući i pridjev *stèlna* ('bremenita (o kravi)').

U glagolskome je pridjevu radnome muškoga roda jednine finalni *l* dao *o*: *rodìo, naprāvìo, oženìo, pobìlio, slomìo, plèo*. Taj se *o* često steže s prethodnim vokalom *a*: *čèko, zvò, slùšò, grìjo, mōrò*.

2.2.2.13. Umekšavanje glasova *l* i *n*

U slavonskome se dijalektu glasovi *l* i *n* pred *i*, ali i u nekim drugim okolnostima, nerijetko palataliziraju, a u toj osobitosti sudjeluje i govor Srednjega Lipovca: *pořâlñio, vòlìmo, vořìla, mořìle, otèli se, doseřìli, upāřit/upāřit, pāřio, zapāřli* 3. jd. prez., *zažèlite, mōřim te, đitelìna, promiñño, skloññli, šññta*.

2.2.2.14. Rotacizam

Zamjena je intervokalnoga spiranta *ž* sonantom *r* u prezentskoj osnovi glagola 'moći' (< **mogiti*) svojstvena opserviranomu govoru: *mōreš, mōre, mōremo*.

2.2.2.15. Ispadanja konsonanta u konsonantskim skupinama

U lipovačkome su govoru evidentirana sljedeća ispadanja konsonanta u konsonantskim skupinama:

dn > n: *ispāne* 3. jd. prez.;

gd > d: *đi*;

ké > é: *éi*;

kr > r: *rùška*;

kv > k: u zamjenicama tipa *kàki*;

pč > č: *čèla*;

pt > t: *tìca*;

svr > sr: *srāka, srbì* 3. jd. prez.;

tk > k: *kò, nìko*;

tstv > stv: *bogàstvo*.

2.2.2.16. Asimilacije i disimilacije

Kad i kad se čuje *š ñòn* s provedenom kontaktnom asimilacijom. Distanтна je asimilacija evidentirana u leksemima *čìžma* i *pāšuš* ('putovnica').

Kontaktna je disimilacija očigledna u leksemu *gúvno*, koji se rijetko govori jer na tome području nema gumana, te u *távno*, ali ostaje *sedamnâjst*,

osamnâjst, dakle bez promjene *mn > vn*. U govoru osobito starije čeljadi instrumental jednine osobne zamjenice ‘ja’ glasi *sã mlóm*. Frekventni su primjeri *sūmlât, sumlâ* 3. jd. prez., *sūmliv*. U distantnu disimilaciju idu primjeri *blâgosov, blagosòvit, blagoslîva* 3. jd. prez.

2.2.2.17. Sibilizacija

U dativu i lokativu jednine imenica ženskoga roda na *-a* glasovi se često ne sibiliziraju: *prûgi, nôgi, Pôžegi, kñigi, Građiški, mâjki, rûški, jâbuki, dàski*.

U nominativu, kao i u dativu, lokativu i instrumentalu množine imenica muškoga roda, sibilizacija se provodi u nadmoćnome broju riječi: *šlîvîcî, đîmñaci, opânci, obôjci* (‘ovoji od krpe za noge koji se rabe u poljodjelskim radovima’).

2.3. Akcenatski sustav

2.3.1. Inventar i realizacija

Akcenatski sustav čini pet akcenata: ‘, ˘, ˙, ˚, ˛ te neakcentirana duljina i kraćina.

Nema određenih posebnosti u realizaciji pojedinih akcenata osim što se kratki silazni akcent, koji je inače odsječen, pokatkada može realizirati nešto tromije.

2.3.2. Distribucija⁶

Kratki silazni akcent može stajati u svim pozicijama: *gòsvoja, brîska* (‘breskva’), *jûtros, òporuka, rodîla, marâmu* A jd., *recîte* 2. mn. imp!, *ditêta* G jd., *kod Građîške, u vinògradu, putûjemo, kobasîca, oglavîna, krmâča, do vršîdbe, korîto, izlâzio, potrošîla, na krevêtima, naprosîli, misirâča* (‘bundeva’), *jorgâne* A mn., *kupûsom* I jd., *gotòvo, ćuprîja, Kapêla, pokòra, škripûće* 3. jd. prez., *govòri* 3. jd. prez. U medijalnoj je poziciji veoma stabilan i iznimno su rijetko evidentirani primjeri poput *òstala* kod konzervativnijih govornica, za razliku od muškaraca kod kojih je taj razvoj češći. U finalnome je slogu rjeđe potvrđen jer su česti primjeri *vodâ > vòda, stvorît > stvòrit, danàs > dânas*, osim u slučajevima kada mu prethodi duljina: *ditê, sâmâ, cîglâ, mlâdâ, mâšnâ, ćûkcî* N mn., *(tri) krâlâ, na brîgû, mašînâ, bećarcè* A mn., *bâkè* N mn., *dôjđî* 2. jd. imp!, *ćûvât, počêtâk, pomâgât*, no i u primjerima su takvoga tipa dosta učestalija povlačenja pa su brojnije potvrde poput *râdit, šćîpat, špâga, vîna* G jd., *mlîko, nîsi, u pamêti*. U enklizi se pak dobro čuva: *kakò će sâmâ; kakò se nîsi sîtio; onî bi kûvali; ženè bi kûpile; kosâc je kosîo; fâlâ ti za svè; jednè su*

⁶ Treba odmah istaknuti svojevrstu razliku među muškim i ženskim obavjesnicima. Pokazalo se da su žene u načelu konzervativnije u pogledu akcenta, čini se bez obzira na njihovu starost, dok su muškarci inovativniji.

iz Pòžege; urečenò je díte; svejednò se tâ pogodíla; dobrò je dànas; šta će mi dvòr. Što se tiče inicijalnoga i medijalnoga sloga, a u pogledu slijeda duljine i kratkog akcenta, nahodi se nešto primjera s očuvanim slijedom: *rezbārīli, odrānīla, otrēsāli, poprīmīla, vīkālī, òvcāma, nāglāsak* premda su primjeri s povlačenjem dosta češći: *jídemo, kúpila, póлноćka, prīmīli, znádemo, polúbīli, posúdíla*.

Dugi se silazni akcent ostvaruje u svim slogovima: *měso, bārča* ('vrt'), *gròble, pām̄tim, rukavīca* G mn., *na televīziji, devetnājst, čitām* 1. jd. prez., *bacā* 3. jd. prez., *porūčò* gl. pridj. rad. m. jd., *popīsò* gl. pridj. rad. m. jd. i u dijelu je potvrda čvrst. No ima i primjera njegova povlačenja: *jedànājst, pòsò, mrāvī* G mn., *sinóvā* G mn.

Akut je prilično stabilan premda fakultativno može prijeći u dugi silazni akcent. Primjeri su za akut u svim pozicijama: *mīsiš, vānkuš, pūšćajte* 2. jd. imp!, *prīčamo, pītajte* 2. mn. imp!, *stāroga, kážemo, nēmamo, napīšem, otěžemo, zaprēgneš, rašīriš, okrēćeš, ugāsi, namāta, obūkla, povūkla, za pokòjne, divāniš, pokvāri, česītam, jedīno, izbacīvamo, s mekotē, sidī* 3. jd. prez., *vrtī* 3. jd. prez., *dicē* G jd., *lipotē* G jd., *narāst, jučēr, šešīr, ulār, kape-lān, većinòm, kosòm* I jd., *metlòm* I jd.

U jednosložnim riječima mogu doći kratki silazni, dugi silazni i akut: *sòc, nāš, bīt, stīć; vrāg, tlāk, smòk; dvòr, grī, klūč, mōj*.

Uzlazni se akcenti pojavljuju na novim distribucijskim mjestima. Njihova je distribucija ograničena na ultimi i u jednosložnih riječi.⁷

Dugi se uzlazni akcent ostvaruje pri regresivnome pomicanju siline s ultime ili sa središnjega sloga na predakcenatsku duljinu uz stanovit broj odstupanja (v. gore): *u grādu, na grāni, u kokošīncu, prodāvāli, napīsāla, spāvālo, znádemo, žédan, jīdeš* 2. jd. prez., *bólnica, raspélo, salāta, istīće, čelāde, pálio*.

Kratki se uzlazni akcent pojavljuje pri regresivnome pomicanju siline najčešće s ultime, a rjeđe sa središnjega sloga na predakcenatsku kračinu (v. gore): *po sèlu, jèdno rèbro, na stòlu, ròdit, kupòvat, kukùruz, zatvòrit, mrtvac, zèmlā, kùpus, pāmuk, pòtok, nèvoła*.

Predakcenatske su duljine registrirane pred kratkim silaznim i pred dugim silaznim akcentom (v. gore), a u manjem broju slučajeva i pred akutom. Teški je slijed duljine i akuta registriran u govoru starijega svijeta: *rūkē, trāvē, strānē, rūkòm, klēčēc*.⁸

Stare se postakcenatske duljine u nerijetkim slučajevima gube ili se pak ostvaruju kao fonetski slabije, što zavisi o raznim okolnostima, ali i od govor-

⁷ Izolirani su primjeri poput *četrdèst*.

⁸ Od jednoga sam muškarca čuo *trāvē, rúkē* (s veoma slabom duljinom) te *trāvom, rúkom*.

nika do govornika. Osobito su sklone redukciji nakon dugih akcenata. Potkrepe: *gòlub, stàrost, žètve* G jd., *viñaca* G mn., *kràvom, čekam, mišam, káže, bìde*, ali i *nàopàko, kòsìmo, pàdà* 3. jd. prez., *ròbòm, koritāri* N mn., *grāñica* G mn.⁹

2.3.3. Ostale napomene

Govor Srednjega Lipovca zna za preskakanje akcenta: *zà nòvce, kòd mene, kòd tebe, išpod mene, nà mekotu, prèd sobom, ù četvoro, ù goste, ù glavu, ù bārču* ('vrt'), *ù škòle* A mn., ali se čuju i primjeri bez preskakanja: *do nèba, u kòlo, u vrāt, pred nòsòm, pod zìdom, u òku, na sřcu*.

Duljenje je pred sonantom (usp. Kapović 2015: 573–574) u opserviranome govoru izostalo u nizu primjera: *sàn, đim, dlàn, stār, sīr, pògan, jècam, jèdan, dèbel* premda je ovjereno u nekoliko slučajeva. Interesantno je podvući da se među rezultatima predsonantskoga duljenja ukrštavaju primjeri sa silaznim akcentom i primjeri s akutom: *zrīl, lān, šāv, sūnce* pored *stòlñak, tkāñe, ñegòv*.

U lokativu je jednine imenica srednjega roda koji imaju dugi korijen nastavak visan: *zlāto – u zlātu, mòre – na mòru, sīno – u sīnu* (jednom i *sīnu*).

Iako je u Posavini često *-ē-* u glagola prve vrste u n. p. *c* (Kapović 2008: 125), oni u govoru Srednjega Lipovca redovito imaju kratko *-e-*: *donèsem, mètem, pèčem, plètem, zòvem, bòdem*, tako i *pečèmo, pletèmo*. Govori se *zòvu, pèku*, što može biti analogija prema drugim licima. Ipak treba podvući lik *zovèmo*. Kod glagola je s dugim korijenom akcent u množini vezan: *sīčèmo, sīku, krādèmo, krādu, prēdète, prēdu*.

Interesantni su primjeri tipa *ruje* 3. jd. prez., gdje u opserviranome govoru čujemo *rije, psuje, kuje*, dakle s poopćenjem akcenatskoga obrasca *C* (usp. Kapović 2008: 125).

Nije zabilježeno starije stanje u primjerima tipa *brojīmò, gubīmò* pa se tu danas nalazi akut: *brojīmo, gubīmo, držīmo, letīmo*.

Nema starijeg akcenta u oblicima poput *počèla*, stoga se u Srednjem Lipovcu govori *pòčèla, kòvāla, pròklèla, nāsūla*.

Iznimno su interesantni likovi poput *ramenā, timenā, imenā, ušesā* i sl. (usp. Kapović 2015: 372).

⁹ U posljednjem je primjeru očuvana prva, ali pokraćena druga duljina. Druga se u govoru uobičajeno krati.

3. Rezultati istraživanja: morfološke posebnosti

3.1. Imenice

Po kriteriju se nastavka u genitivu jednine u govoru Srednjega Lipovca razlikuju tri vrste imeničke deklinacije: *a*-vrsta, *e*-vrsta te *i*-vrsta.

Imenice poput *ime*, *ràme*, *tìme* u svim padežima, izuzev NAV jd., imaju osnovu proširenu infiksom *-n-*: *imenã*, *ramenã*, *timenã* N mn. Infiks *-s-* nahodimo u *ušesã* N mn. Vrijedno je ovdje spomenuti i imenicu *kòleso*, koja se ne govori često (usp. Ivšić 1913: 239). Zabilježene su osnove proširene s *-t-*, navlastito u imenica srednjega roda koje označavaju mlado: *máčeta* (prema *máče*), *pìletu* (prema *pìle*), *ždrìbeta* (prema *ždrìbe*) i sl.

U instrumentalu se jednine imenica *a*-vrste muškoga roda uglavnom čuva razlika po palatalnosti. Imenice s nepalatalnim dočetakom osnove imaju *-om*: *grãdom*, *vrãtom*, *sřpom*, *jezikom*, *čověkom* dok imenice s palatalnim dočetakom osnove imaju *-em*: *kònem*, *kopáčem*, *klúčem*, ali ipak *prìjateljom*. Imenice s dočetakom osnove na *c* imaju također *-em*: *kólcem*, *súcem*, *òcem*. Takvo je stanje i u imenica srednjega roda. Osobitu pozornost treba skrenuti na instrumentalne oblike imenica *i*-vrste tipa *maščòm*, *solòm*, *koščòm*, *ričjòm*, dakle s nastavkom *-om*, odnosno *-jom*, koji su veoma živi u opserviranome govoru.

Množinski oblici jednosložnih i dijela dvosložnih imenica muškoga roda većinom imaju dugu množinu: *púzevi*, *križevi*, *nóževi*, *žúlevi*, *mševi*, *svãtovi*, *točkòvi*, *plügovi*, *stúpovi*, *rěpovi*, *kùlinove* A mn., *domòve* A mn. Prirodice se mogu pojaviti i oblici kratke množine, stoga ne čude varijante *pãlci*, *vòli* (pored *vòlovi*).

U genitivu je množine imenica sviju rodova dominantan izvorni štokavski nastavak *-a*: *sinóvã*, *komádã*, *jãhãca*, *plügòva*, *vìnaca*, *oltãrã*, *dečãkã*; *přsama*, *jãjãca*, *rebãrã/rěbãra*; *súza*, *cûra*, *bûvã*, *litãra*, *ovãcã/ovãcã*, *mòtãka*, *šòkãca*, *rùšãka*, *trřšãna*, *gòdãna*. Ipak, nije rijedak ni nastavak *-i*: *mrãvì*, *misécì/misécì*, *zúbì*, *trãktori*; *bùrãdi*; *brìski*, *bãkì*. Poznato je da u govorima slavonskoga dijalekta nerijetko dolazi *-i* u imenima mjesta, no u govoru je Srednjega Lipovca razvijeno štokavsko *-a* u *Frklěvaca*, *Drãgovaca* (prema nazivima susjednih mjesta *Frklěvci*, *Drãgovci*). U riječi je *nògu* nastupio nastavak *-u* iz nekadanje dvojine, koji je obilježjem štokavskih sustava. U imenica je *i*-vrste razvijen štokavski nastavak *-iju*, podrijetlom stari dvojinski: *očjiju*, *kostiju*.

Dativ, lokativ i instrumental množine sviju rodova u najvećem je broju primjera zahvatio sinkretizam. Nastavci su u ovim padežima ponajčešće ujednačeni na novi nastavak *-ima* u muškome i srednjem rodu: *prìjateljima*, *kòhima*, *nòvcima*, *švěrcerima*, *sinovìma*, *trãktorima*, *krevětima*; *vretenìma*, *jãjcima*, *kòlima*, *sělìma* te na novi nastavak *-ama* u ženskome rodu: *rukãma*,

sestrāma, čarāpama, zubāčama, sviñāma, kùćama, vričama. To ne znači da se u imenica *a*-vrste u lokativu i instrumentalu gdje kada ne mogu čuti oblici koji nose oznaku starine poput *po xotěli, po břdi, po sěli, na vrāti, u Drāgovci, u Crnogóvci, sa govědi*, dakle sa starim lokativnim *-i* (< *-ix*) i instrumentalnim *-i*.

3.2. Zamjenice

U instrumentalu je jednine lične zamjenice *tī* i povratne zamjenice posvjedočeno *tōbom, sã sobom*, dakle sa starim osnovama *tob-* i *sob-*.

U dativu, lokativu i instrumentalu ličnih zamjenice *jã* i *tī* ovjereni su stari dvojinski oblici *nãma, vãma*.

Govore se posvojne zamjenice *mōj, tvōj, ñegōv* i sl. U slobodnome je razgovoru i usmjerenome ispitivanju evidentirana posvojna zamjenica *ñezin* (čuje se i s akutom *ñezin*), dakle nije živ arhaični lik *ñe* premda se govornici prisjećaju da je stariji svijet govorio primjere tipa *ñě ćúko* ('njezin pas').

Pokazne su zamjenice *nãj, vãj*.

Upitne su i odnosne zamjenice *kō* (*ně znam ni kō; kō dōjde na Bōžić u kùću; kō je dōšo?*) i *što/šta* (*svě štō mī ìmamo; zatō štō se pùcalo; sãmo da štō ìmaju višē; štō òni nōse?; òćeš nam štã pokazat?; štã smo mōgli?; jãdna štã će prãvit*). Govori se *čēga* (*od čēga je naprãvit?*).

Potvrđene su upitne i odnosne pridjevske zamjenice *kōji* (*ně znam kōji je tō čovek; ćúku kōji se zvō Pùtrica*), *čiji* (*čiji je ćúko?*), *kãki* (*kãku čórbu je prãvila?*) te *koliki* (*koliki je bïo?*). Prema *kãki* govori se *ñekaki, ñikaki, svãkaki* itd., oblici svojstveni govorima slavonskoga dijalekta.

U značenju je 'netko' registrirano *ñiko* (*ñiko nije tō glědo; ñiko nije naprãvio*), a u značenju je 'netko' registrirano *ñeko* (*ñeko bi ìmo čizmice, a ñeko i ñe bi; ñeko je dōšo*). Značenje 'nešto' pokriva *ñěšto/ñěšta* (*spãlo mi je ñěšto u òko; ùvik ñěšto kãže; tãko da sam mãlo ñěšta i mōgla kúpiti; mī smo jōš ñěšta znãle; svãšta smo ñěšta prãvili; ìpak mãlo ñěšta ìde na bōlě*), a značenje 'ništa' pokriva *ñišta* (*ñije ni šprĩcano ni ñišta; mlãdi ñe znaju ñišta; ñišta mu ne vĩrujem*).

3.3. Pridjevi

Komparativi se tvore pomoću sufiksa *-j-* i *-ij-*. Neki su od primjera: *slãži, mlãži, drãžji, tēžji, višji, stariji, pametniji, sposobniji*. Komparativ je pridjeva tvoren sufiksom *-š-* ovjeren u *lĩpši* i *lãkši*. Superlativ se tvori prefiksom *naj-* koji se predmeće komparativu.

U zamjeničko-pridjevskoj deklinaciji dolazi tip *lipog(a) – tužeg(a)*, dakle čuva se razlika između tvrdih i mekih osnova: *iz ñekakoga svĩnca; oko žĩdanog špōreta; jednōga ñãšega rōžaka; iz drũgoga grãda; stãroga pōpa;*

svõga žùpnika; ìmamo dobrõg komšiju; málom cúki; u jednõm sèlu; na tõm zìdanom špõretu; u nášem sèlu.

3.4. Brojevi

Glavni brojevi glase: *jèdan, dvâ, trí, četir, pèt... dèvet, dèset, jedanâjst, dvânâjst, trīnâjst, četnâjst... osamnâjst, devetnâjst... dvajstjèdan, dvádeset õsam... stõ, dvìsto, trīsto, dèvesto* itd. Zabilježeni su ovi redni brojevi: *četvrti, pèti, šèsti, devèti, desètoga, dvajstõsmog.*

Među brojevnim pridjevima treba istaći likove *čètvoro, pètoro, šèstoro, dèvetoro, osamnâjstoro*, koji ovdje dolaze s morfom *-or-*.

3.5. Glagoli

Infinitiv je u govoru Srednjega Lipovca apokopiran: *umísit, narâst, šćípat, dõjt, dovúć.*

U glagola je II. vrste dominantan sufiks *-nu-*: *dìgnut, prekìnut, okrénut, izlànut, izdànut, prevrnut, iznìknut, pomàknut; brìnula se, potonùla, prevr-nùla.*

U 3. licu množine dolaze različiti nastavci: *dádu, kâžu, rìžu, sastànu se, čùju, čestítaju, dobìvaju, nadívaju, vinčāvaju se, ìmaju, kòpaju, dolàze, sàde, nõse, rãde, držè.*

Glagolski je pridjev trpni frekventno tvoren pomoću sufiksa *-t-*, što je obilježjem govora slavonskoga dijalekta: *naprãvit, ožènit, nãdut, rãnit, probũ-šit, usãdit, snìmito, probũšito, naprãvito, odvãlita, ròdita, sarãnita.*

Glagolski prilog sadanji završava na *-ć*: *pìvajuć, klèčèć, šútèć.*

Govor poznaje aorist, no veoma se rijetko govori. Nađene su potkrepe *dójdoše i odõše.*

Futur I. tvori se od prezenta nenaglašenoga oblika glagola ‘htjeti’ i infinitiva: *tõ cú mu naprãvit; já cú bìt ùmoran; ùvečer cú umísit; tĩ ćeš narâst; mĩ cemo ùteć; mĩ cemo dõjt.* Ako je infinitiv ispred pomoćnoga glagola, oni se redovito spajaju: *zaklãcu mu tũ kòkõš; vidićemo se ka(d) dõjdemo; znãcu ka(d) dõjdem; naućiceš se; uspìćemo svè.*

Oblik glagola ‘biti’ za tvorbu kondicionala u svim licima glasi *bi*: *dilio bi s drùgima; dido bi se grìjo; mĩ bi õnda nõ tako slũšali; svĩ bi polúbili kríž.*

4. Zaključak

Govor Srednjega Lipovca u općini Nova Kapela u Brodsko-posavskoj županiji pripada nenovoštokavskom arhaičnomu šćakavskom dijalektu, tj. slavonskomu dijalektu, te dosad nije bio istraživani i opisivan. Među glavnim značajkama treba istaknuti: vokalski sustav s pet vokala, ikavski odraz jata,

nepostojanje fonema *x*, razvoj **dj*, *dbj* > *ǰ* te **tj* i *tbj* > *ć*, šćakavizam, skupine *jd* i *jt* u glagola izvedenih od **iti*, čuvanje finalnoga *l* osim u muškome rodu pridjeva radnoga gdje je *l* > *o*, umekšavanje *l* i *n*, rotacizam, peteroakcenatski sustav, instrumentalni oblici tipa *maščôm*, *ričjôm*, uglavnom duge množine, genitiv množine imenica sviju rodova sa štokavskim nastavkom *-a*, ali u dijelu primjera i *-i*, pretežit sinkretizam u dativu, lokativu i instrumentalu množine sviju rodova uz pokoji primjer čuvanja staroga stanja u lokativu i instrumentalu, pokazne zamjenice *nâj* ('onaj'), *vâj* ('ovaj'), upitne i odnosne zamjenice *kò*, *što/šta*, *kòji*, *kàki*, komparativi sa sufiksima *-j-* i *-ij-*, brojevni pridjevi s morfom *-or-*, nepuni infinitivi, pridjev trpni sa sufiksom *-t-* i sl. Istraživanje je pokazalo da je govor očuvao niz značajki specifičnih za slavonski dijalekt.

Ogledi govora

BADNJAK

(kazuje Marija Bogdanović (rođ. Kapetanić) (1937.))

Bãdnjak je vëluka pòst, tò je vëluka pòst. I tò se znâ da jídeš skòro ništa do večère. Màlo něšto pregríze se i tò. Svì se mòraju òprat, svì se presvùć, svì bìt čistì, urèdni. I mètne se stòlnak na trpèzu. Mètne se bìli stòlnak. I gãzda dõjde, donèse, zavèže slàmu u poñavu bìlu i otvòri vràta, donèse. Svì čekaju... držè žìta i zamìšanoga u vëluku, mì smo zvàli prímira, tò je bìlo drveno, smòtano... vëluko drvo udùbito, tò su bìle prímire. I gãzda dõjde i kãže: „Fãlen Ìsus i Maríja, čestítam vam Bòžíc, Isùsovo porozéñe!“ A bãka ìli díd, kò je najstaríji, píta: „Štã nòsìš?“ A òn kãže: „Mír i blãgosov, zdrãvlè i vesélè!“ I dica posìpaju nèga sa žìtòm i tò što je namìšano bìlo – zòbi, jècma... u svàkoj kùci bìlo svèga. Ònda se klèkne, svì klècat, i svíca se zapãli i mòli se. Ònda se izmòli Ànžeo Gospòdnì, Isùsu i Maríji i svètom Josìpu i vèc se nabròji svãšta... i za kùcnu srècu i svãšta se nabròji, i za pokòjne, svè, svè se tò mòra na klèčèc izmòlit. Na slàmi klècat! Ònda se slàma kad se je mètla, ònda se je stòlnak ðigo i prekrížilo se slàme, i mètla se lemòjzina... od slàme se napràvi kríž, i mètnu se nòvci. Na pòl trpèze. I stòlnak... tò stojì pòkrito. A svíca nìje gorìla u čìrjãkù, ni u ničem, nego u žìtu. Mètne se u šòlicu žìto, svèga se namìša. Ònda se u tò zabòde svíca. Ònda... sãd su se svì izmòlìli i ðìgli se, ònda gãzda ufãti tû svícu i okrène nãopãko, da se ugãsi. Svícu okrène i zabòde u tò žìto i u tò svè namìšano. Ònda òn izvãdi i vídì kòlko se pofãtalo žìta, kòlko kukurùza, kòlko zòbi, ònda će tòlko bìt grãnica... jer žìto se mètalo u grãnce. Òn pobròji kòlko će bìt tìju grãnica... Ònda na pòlnoćku, i tò néma pòlnoćke u našem sèlu vèc u Matícevice, preko dvã brãda smo prelãzili, pìšice, sa feñèrima ìšli. Ìšlo se (je). Nìje se ìšlo òkolo. I tò ako je snìg, propřti! Kò prvi ìde, tãj propřti snìg. I

u Matičeviće na pólnočku, ònda se znâ i kòlo zaigrat ìza pólnočke. Pìvale su se svête písmo. A kòlo pòtla(m) mìse. I dõjdemo kùci. A tò vèc bùde i trî sâta. Ònda se màlo odspáva, jùtrom se digne, òpet se mòra mòlít za frùštuk. Ònda je za frùštuk bìla ladetina i pečenka i... vína ìmala svàka kùca, tò nì fàlilo nigdi. A rùčak se je kùvo na Bòžic òpet nànovu. Rùčak se kùvo: i čórba i sàrma i sòs se pràvio i rìn sa mèsom. Mì smo zvâli svrtak sarmè... kìseli kùpus i u kìseli se kùpus mátala. Mlivèno mèsò, ili izrìzano nòžem, rìzalo se nòžem i mètalo se u tò lùka. I pírinè. I tò se skùvalo.

MOJ ŽIVOT

(kazuje Anka Galović (rod. Maričević) (1926.))

Nájprije sam išla sa govèdi. Ìmali smo kràvu i vòle. Ònda sam išla sa sviñàma. A dále sam išla i kòpat i žèt i svàšta. I kod drùgoga sam išla rádit. Nàdnica. Kad se vršilo, bìla sam na trèšu – na mašini. I ònda na kràju kónca i u šumu, u drva. I èvo još sam žíva, fála Bògu. Mì smo nájviše sviñe ránili. Kò je ìmo, ránili su i kràvu. Kràva se otèlí... Bìlo je... kò je ìmo s číme ránit. I kòne su ìmali, u četir kùce je bìlo... Fìlakovi su ìmali. Já sam bìla màla ònda. Bìlo je žito, i òrâli su, kosìli su žito kosòm. Íšla sam já i u žètvu po sèli, po kùcama nèkome pomágat. Bìlo je i rãž, kukùruz, žito, jèčam. Ali kò je ìmo više zemlè, bogatiji bìo, ìmo je i zòbi. Lân je bìo. Posiješ lân, òn naráste, ìdeš ga počùpat, donèseš ga kùci, svèžeš... i ònda iskòpam jèdan kanâl, a ìmala sam bàš pràvo u svòme vrtlu, vòda je išla iz nèkog bünara, tàmo iz sòkàka, bàš kroz mòj vrtal išla i já sam tò mètala da se kìseli. E kad se okìseli, ònda tàta mòj mèni napravio stùpu i ònda sam ja òto lùpàla, ònda je òna šlùstra iznútra pàdala, a náj lân ostò, konòplá ostàla. Pròšla sam tò svè.

ŽIVOT NEKADA

(kazuje Terezija (Reza) (Kerepčić) (1957.))

Žìvili smo u màlome sèlu s pùno stanovníka i pùno, pùno dicè. Bìli smo táko sirotíña, ali srètni, zàdovolni. Kò štâ ìmo, dílio bi s drùgima i táko. A èvo ìmam šezdèstrí gòdine i pùno tòga sãd pãmtim. Pãmtim nájviše po zími kàko nam je bìlo. Bìo snìg vèliki, ògromni, a mì bòsi i gòli skòro. Zacrvenìla bi nam se kolìna. Táko smo bìli jãdni da bi nosìli ròbu jèdni od drùgi. Já od staríje sestrè, sèstra od tètke... i táko. A u zími posìdamo s mámom oko zìdanog špòreta. Onà bi mìkala vùnu ili rúnila kukùruz, a mì bi slùšali kakò je òna kad je bìla dítè išla s vòlima, òvcàma, kakò bi se òvce tàmo po šùmi znàle kòtit i kakò bi nosìla kùci màle jãnce. Úvik smo slùšali nú, svàšta je znàla. Bìla je nèpismena, mòja máma níje išla u nìkaku škòlu. Ostàla ràno bez òca i òna je

jädna jâko jädno živila. Ali je bila u paméti – jâko dòbra i pämetna u glávi. A mĩ bi ònda nú táko slůšali. Znàla je plèst, znàla je štrikat, èklat i svàšta, a i nàs je tò ðicu naučila. Svàšta smo znàli isto.

PUTRICA
(kazuje Terezija (Reza) (Kerepčić) (1957.))

Živila báka i dído u jednòm mälom sèlu. Imali jèdnu kòkòš, jèdno mälò pràse i cúku kòji se zvò Pùtrica. I säd ðid òde jädan u šumu, isto vâko zíma, mòra naprãvit drva, nije òn imo ni vòle da dovèze neg nà seb vùko jädan. I kad dòjde kùci, a prije neg kakò će otīt, kaže báki: „Tĩ, bako, jã cú bit ùmoran, a tĩ mèni nèšto naprãvi dòbro za rúčak“. „Òcu, ðide, sãmo tĩ idi“. Bàba jädna štã će prãvit, štã će... „Äj“, kaže, „zaklãcu mu tú kòkòš pa cú naprãvit kãku çorbu i mèsã. I òde ðid i òna tò naprãvi nèmu. Dòjde ðid kùci, porùča, mälò si porãde, lègnũ, sùtra ðid òpet ide. I kaže: „Bãbo, òpet mèni nèšta naprãvi dòbro, znãš da sam ùmoran“. Pa kaže: „Štã cú sùtra, štã cú, sirotiña smo...“ A dído tò kad je porùčò tú kòkoš, ùzme òn kòsti, i kaže: „Nèk ide i cúko mòj... Pùtra na, Pùtra na“. Pùtra izãjde, pojide kòsti, mälò pòpije vodè i òde. Sùtra dãn bàba kaže: „Äjde, štã cú mu säd, imam tò prãse, äjde tò cú mu naprãvit“. Zakòle bàba jädna prãse, tãmo joj je komšija pomògo, ne mòre òna tò sãma i naprãvi òna tò svè kãko ide. Dòjde ðid, pojide òn tò prãse. I ðid òpet pokùpi kòsti i òpet Pùtrici. „Pùtrice nã, Pùtrice nã...“ Ništa, òpet Pùtrica tã izãjde iz nèkako-gã svínca, pojide tò i òde nãzad lèc. I òde òn i trèci dãn. Kãže bàba: „Štã cú sãda mu naprãvit, pa nèmam ništa òsim Pùtrice...“ Kãže: „Jã cú Pùtricu nèmu, nèće òn znãt, òdakle će znãt ðid štã sãm mu naprãvila“. Dòjde ðid kùci, rùča, rùča, rùča. Kad je òn bìo gòtov, ide Pùtrici: „Pùtra nã, Pùtra nã, izãjdi Pùtrice! Dì si?“ A bàba sa trĩmã vĩče: „Pòputro si ga, dído, pòputro si ga, dído“, a ðid mòtku pa na nú. I kaže: „Očèš tĩ mèni da sam jã i cúku jòš jio?“ I istúče bàbu, bàba utèkne. I ðid táko ostãne sãm bez igdi ičega i bez Pùtrice.

Literatura

- Berbić-Kolar, Emina; Kolenić, Ljiljana, *Sičanske riči*, Sveučilište J. J. Strossmayera – Učiteljski fakultet, Osijek, 2014.
- Galović, Filip, *Pogled na govor Monoštora i njegov leksik*, U rukopisu, 2020.
- Galović, Filip, „O leksiku svetojurskoga govora“, *Senjski zbornik* 46, 2019, str. 325–336.

- Ivić, Pavle et al., *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1981.
- Ivšić, Stjepan, „Današnji posavski govor“, *Rad JAZU* 196 (I), 1913, str. 124–254; *Rad JAZU* 197 (II), str. 9–138.
- Jozić, Željko, „Posavski govori oko Slavenskog Broda“, u: Celinić, Anita; Kurtović-Budja, Ivana; Čilaš-Šimpraga Ankica; Jozić, Željko. *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji*, Književni krug Split – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Split – Zagreb, 2010, str. 225–282.
- Kapović, Mate, „O naglasku u staroštokavskom slavonskom dijalektu“, *Croatica et Slavica Iadertina* 4/4, 2008, str. 115–147.
- Kapović, Mate, *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*, Matica hrvatska, Zagreb, 2015.
- Kolenić, Ljiljana. 1998. „Slavonski dijalekt“, *Croatica* 27/45–46: 101–116.
- Kolenić, Ljiljana, „Slavonski dijalekt prema ostalim hrvatskim dijalektima“, u: Botica, Stipe (ur.). *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002.*, Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola – Hrvatski seminar za strane slaviste, Zagreb, 2003, str. 175–184.
- Lisac, Josip, *Hrvatska dijalektologija 1: Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2003.
- Lukežić, Iva, *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*, Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine, Zagreb – Rijeka – Čavle, 2012.
- Lukežić, Iva, *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 2. Morfologija*, Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine, Zagreb, 2015.
- Mance, Nina; Babić-Sesar Tena, „Slavonski dijalekt u teoriji i praksi danas“, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 43/2, 2017, str. 403–422.
- Peco, Asim, *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*, Naučna knjiga, Beograd, 1989.
- Sekereš, Stjepan, „Areali ikavskog, ekavskog i ijekavskoga govora u slavonskom dijalektu“, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 8, 1989, str. 135–144.
- Sekereš, Stjepan, „Klasifikacija slavonskih govora“, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 10, 1967, str. 133–145.

Filip GALOVIĆ

**LOCAL DIALECT OF SREDNJI LIPOVAC
(NEAR NOVA KAPELA)**

Local dialect of Srednji Lipovac is part of Old Štokavian Slavonian dialect. That local dialect has not been researched and separately described yet. This paper presents the results of recent research of this local dialect at phonological and morphological linguistic level. These results showed that local dialect of Srednji Lipovac preserve multitude features typical for Old Štokavian Slavonian dialect.

Keywords: *local dialect of Srednji Lipovac, Posavina Subdialect, Old Štokavian Slavonian dialect, dialectology*